

Vyšehrad ROZHOVORY

Martin Rychlík /
Martin Kovář

NOC

V MARIBORU

Nejen o dějinách
a o dnešním světě

Martin Rychlík / Martin Kovář

NOC V MARIBORU

Martin Rychlík /
Martin Kovář
NOC
V MARIBORU

Nejen o dějinách
a o dnešním světě

Vyšehrad

Foto Martin Kovář a jeho archiv, Jaromír Kovář,
Vladimír Šigut, Jaromír Soukup, Martin Frouz,
Jiří Stibor, Jan Chlubna, Jan Hálek, Pavel Kavka,
Blanka Kovářová, Milan Svoboda (frontispis)
Obálku s použitím fotografie Vladimíra Šiguta
a grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner
Odpovědná redaktorka Radka Fialová
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2015 jako svou 1405. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle prvního vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 160 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Copyright © Martin Rychlík, Martin Kovář, 2015

ISBN 978-80-7429-561-4

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

*Martínkovi,
aby si jednou mohl přechíst,
„jaké to tenkrát bylo“.*

ÚVOD

Martine, v listopadu ti bude padesát let. Jsi profesorem, dlouhá léta řídíš Ústav světových dějin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, druhým rokem jsi také prorektorem této univerzity. Napsal jsi výtečné odborné monografie i oblíbené populárně-vědecké knížky, získal jsi prestižní ocenění za vědeckou činnost, jsi členem think-tanku, který spolupracuje s řadou významných institucí, často vystupuješ ve veřejnoprávních i komerčních médiích. Navíc jsi šťastně ženatý, v loňském roce se ti narodil syn. Myslím, že je na čase udělat „bilanční“ rozhovor, aniž bych tím chtěl říct, že už máš všechno za sebou...

Snad máš pravdu. Musím ale říct, že když přišel pan inženýr Novák, ředitel nakladatelství Vyšehrad, s nápadem, že by chtěl takový rozhovor vydat, což bylo u příležitosti křtu podobné knížky, kterou s mým přítelem, profesorem Miroslavem Bártou, připravil Tomáš Tureček, šéf českého vydání časopisu *National Geographic*, nebyl jsem si jistý, zda je to vhodné. Padesátka přece není žádný věk, říkal jsem si, a já mám před sebou ještě tolik práce a tolik věcí, jež bych chtěl dokázat, napsat... Souhlasil jsem teprve poté, co jsi mi slíbil, že se ujmeš role „zpovědníka“; tvoje role je tudíž velmi důležitá.

Ještě pár slov k té motivaci. Vždycky, po celý život, jsem měl pocit, že čas sice utíká hodně rychle, ale že já sám skoro nestárnu. Neustále jsem měl hodně co dělat a kolem sebe spoustu skvělých lidí – kolegů, přátel, studentů a doktorandů, doma báječnou ženu, vlastně jsem si ani nestačil všimnout, jak neúprosně mi přibývají roky. V posledních dvou letech se ale

mnohé změnilo. Nečekané úmrtí tatínka mojí manželky a zároveň mého blízkého přítele, narození syna a nová výzva v podobě práce na rektorátu – to všechno jako by mi otevřelo oči. Dnes vnímám svůj věk i možná rizika velmi zřetelně, a proto dobře vím, že čas a příležitost udělat podobnou knížku už nemusejí nikdy přijít. I to mě vedlo k tomu, že jsem na nabídku pana ředitele nakonec kývnul. Padesát let, celé půlstoletí, je navíc dost na to, abychom se měli o čem bavit, zvlášť když jsem většinu z nich strávil v takové instituci, jako je Univerzita Karlova v Praze.

Většina podobných rozhovorů vzniká v době, když jsou ti zpovídaní takřka nebo úplně na konci kariéry, kdy bilancují celý život a kdy se mohou k mnoha věcem vyjádřit bez ohledu na to, o čem a hlavně o kom mluví. To ale není tvůj případ. Proto se nemohu na úvod nezeptat: nakolik hodláš být při našem povídání otevřený a co všechno si budeš chtít nechat pro sebe?

V tom mám, Martine, jasno. Kdybych nechtěl být v největší možné míře otevřený a kdybych si chtěl nechávat svoje názory pro sebe, neměl by tenhle rozhovor smysl. Přesto, přirozeně, nebudu vyprávět úplně o všem a jistě se v některých případech budu vyjadřovat více či méně diplomaticky, protože to jinak nejde. V zásadě ale platí, že chci být co nejkonkrétnější, co nejadresnější, že – jednoduše řečeno – hodlám mluvit o tom, jaké to všechno, nač se budeš ptát, podle mého názoru opravdu bylo. Možná, že se moje slova některých lidí dotknou, možná, že se někdo bude cítit ukřivděný, nedoceněný nebo nepochopený, ale na tom, popravdě řečeno, příliš nesejde. Důležitý bude můj pocit, stejně jako názor lidí, které mám rád a kterých si vážím, nemluvě o čtenářích, kteří si knihu koupí a přečtou.

Pro knížku sis vymyslel zvláštní název – Noc v Mariboru. Proč?

Protože náš rozhovor bude nejenom o mojí životní cestě, o mé profesi, nejenom o dějinách a o všem, co s nimi souvisí, o lidech, místech a věcech, které mám rád, ale i o dnešním světě – hektickém, rozbouřeném, rozechvělém, o jeho neuralgických bodech, hrozbách a výzvách, o světě, jak ho vidí historik, o světě, o němž a o jehož problémech se vedou v rodinách,

mezi přáteli, v médiích, na sociálních sítích i po hospodách tak vášnivé a vyhrocené debaty, že to člověku až bere dech. Jedné takové diskuse, přecházející chvílemi v hádku a pak se zase zázračně zklidňující, jsem byl před nedávnem svědkem a poté i aktivním účastníkem, když jsme s přáteli na cestě z letní dovolené nocovali ve slovinském Mariboru. Od té doby na tu noc často myslím, dost často se k ní vracím ve vzpomínkách, takže nejspíš proto. A také proto, že to docela hezky zní: *Noc v Mariboru...*

Dětství a dospívání v Jičíně

„Nejen přirozenost, ale také výchova utváří povahu...“

COLUMELLA

Martine, jako správný historik bys měl mít „sloní“ paměť. Jaké jsou tvoje první vzpomínky z dětství?

Paměť mám, naštěstí, výbornou; celý život si, až na výjimky, výtečně pamatuji jména, tváře a události, stejně jako dlouhé citáty z knížek a z oblíbených filmů, moji přátelé i moji studenti často žasnou, když na to přijde řeč.

Mé první dětské vzpomínky, to jsou jednak silně rozostřené obrazy plné sytých, teplých barev, ztracené v jakémsi neuchopitelném čase, respektive bezčasu, jednak konkrétní, ale nezřídka zmatené flashbacky. Ty vzpomínky jsou vesměs, pro mě příznačně, extrémní – veliké teplo, horko, slunce vysoko na obloze, zbarvené do červena, skoro do temně rudé až fialové, a do toho onen konkrétní obraz, například rozpálený, polorozteklý asfalt s charakteristickými praskajícími bublinkami na povrchu, úplně se vidím – prcek stojící na silnici za naším jičínským domem, šťouchající klacíkem do těch asfaltových bublin, přičemž se k malé radosti rodičů zmaže všude možné...

Také další z mých raných vzpomínek souvisí s létem – omamná vůně zahrady, vysoké trávy a zeleniny, jak jsem ji pravděpodobně poprvé vnímal na chalupě svých rodičů v Hubálově, nedaleko od Jičína, ještě dneska čas od času cítím na bosých nohách chladivou ranní rosu, kterou už za chvíli vysuší prudké slunce... Když o tom tak teď přemýšlím, vlastně není žádné překvapení, že mám ze všech ročních období nejraději léto, už od raného dětství; jakmile přijdou červen a červenec, vždycky úplně pookřeju, zatímco se srpnem, nemluvě o září, přichází

pozvolný útlum a zvláštní, posmutnělá nostalgie. Coby student, středoškolský kantor – před mnoha lety – i dnes coby vysokoškolský učitel jsem měl a mám velké štěstí, že pro mě v jistém smyslu nikdy neskončily prázdniny, nikdy jsem neměl svoje „poslední prázdniny“, na které často vzpomínají moji spolužáci. Takže léto, teplo, horko a později prázdniny – právě to se mi vybaví, když se ptáš na moje první vjemy, dojmy a vzpomínky z dětství.

Rád vzpomínám i na zimu. Také tentokrát se vidím, jak stojím před domem, v němž si s mou ženou Blankou držíme víkendový byt, mrzne, až praští, kolem chodníků jsou vysoké závěje, někdo ze sousedů odhazuje čerstvě napadaný sníh lopatou a volá: „Takovou nadílku jsme tu neměli léta, co?“ Pamatuji si zimní procházky k vyhlídce na Čerovce anebo lipovou alejí k valdštejnské lodžii v Libosadu za městem, na melancholický Žabínek, tajuplný Hádek a Šibeňák, kde se odjakživa lyžovalo a sáňkovalo – i mě učil táta lyžovat tady –, na stejnojmenný zamrzlý rybník, posetý maličkými bruslícími postavičkami jako na Brueghelových obrazech, vzpomínám si na ticho, jež nerušilo zdaleka tolik aut jako dnes.

Vyprávíš, jako bych to sám zažil... Když už začínáme dětstvím, jak vzpomínáš na své rodiče? Jací byli, jak si je pamatuješ? Jaké jsou, pokud jde o ně, tvoje „prazážitky“?

Jedna z mých nejhezčích vzpomínek na rodiče se týká Vánoc, vánočních svátků. Vzpomínám si na tátu, strojícího v předvečer Štědrého dne stromček, na čokoládové figurky a na další ozdoby, vytažené po celoročním odpočinku z gauče, i na hromadu dárků, které se přes noc objevily v obývacím pokoji, na onu sváteční atmosféru, na svoji nedočkavost, na knížky, pastelky, fixky a další věci, jež jsem dostával, na první kolo, „schované“ na balkóně, na kapra s naším bramborovým salátem – slovíčko „naším“ je důležité, protože v ostatních rodinách, kam jsme chodili na návštěvy, nebo i v rodině mojí ženy, dělali salát jinak –, na husu se sádlem, jež mi maminka mazala na chleba ke svačině, na písničku *Vánoce, Vánoce přicházejí...* i na „vánoční“ televizní seriály – na *Kamarády* s malým Markem Ebenem coby

Válečkem i na *Žáhadu hlavolamu* se strašidelným Šírokom, jehož hrál, jak jsem zjistil mnohem později, Jan Tříska.

Jiná z mých raných vzpomínek na rodiče: je teplé podzimní odpoledne a my si s tátou hrajeme na indiány na Bradech, v kopcích kousíček za Jičínem ve směru na Turnov, na dohled od osária u vesničky Kbelnice, o kterém mi táta bude později vyprávět a kam spolu budeme jezdit na malé výlety. Na hlavě mám neuměle udělanou členku z listí, můj táta také, v rukou držíme luky, šípy a oštěpy, mohou mi být tak čtyři roky, možná i pět..., je to jen střípek, zlomek příběhu, který mi zůstal dodnes v paměti, podobně jako procházky s maminkou na už zmíněný Šibeňák.

Moje další dětské vzpomínky jsou vesměs spojené s profesí mých rodičů. Oba dva byli kantoři; maminka učila na jičínské třetí základní škole, táta na obou jičínských průmyslovkách. Oba vystudovali bohemistiku a rusistiku, táta v Praze, maminka v Hradci Králové; na škole pak, když bylo třeba, učili také další předměty, například dějepis. Mimochodem, když jsem poprvé viděl, shodou okolností ve starém jičínském kině Svět, Hřebekovy *Pelíšky*, musel jsem se smát při scéně z počátku druhé části filmu, odehrávající se na jaře 1968, v níž malý Pěta s něčím pomáhá mamince na školní chodbě, přičemž si prohlíží fotografie československých prezidentů, naskládané jedna za druhou pod zarámovaným sklem, protože přesně to je jeden z mých „prazážitků“... Nejspíš to není žádná náhoda, že se i ze mě stal kantor, asi to bylo dané už od dětství.

Takže jsi byl typické dítě z učitelské rodiny? Projevovalo se povolání tvých rodičů nějak i u vás doma?

Určitě ano. Maminka byla učitelka tělem i duší, pečlivá, důsledná, na dnešní poměry hodně přísná, ale žáci ji navzdory tomu měli rádi. Později dělala školní inspektorku a potom zase, „na stará kolena“, několik let kantořila, tentokrát už ne v Jičíně, ale na venkovské škole v nedaleké Libáni, což byla její „nejlepší učitelská štace“, jak často říkala. Ještě pár slov k těm žákům – její vztah s nimi musel být skutečně výjimečný, většina z nich se k ní dodnes hlásí a ona zná všechny jménem...

Byl jsem svědkem mnoha setkání mé maminky s jejími žáky, takže vím, o čem mluvím. Několikrát jsem zažil i to, jak některé z nich, zjistila-li, že dělají něco nekalého, kárala svým typickým hlasem: „Stando, tohle nerada vidím, víš, žeš’ mi slíbil...“ A stokilový hromotluk Standa, jehož se bojí půl Jičína, nasadí zkroušený výraz, celý se jakoby scvrkne, sklopí zarostlou tvář a potichu, provinile povídá: „Tak se, paní učitelko, nezlobte...“ Abych to nějak zakončil – jak říká Wendell Armbruster junior v mém oblíbeném filmu Billyho Wildera *Avanti*, česky známém pod názvem *Nebožtíci přejí lásce*, o svém zesnulém tatínkovi, pro jehož tělo si přijel z Ameriky na ostrov Ischia v Neapolském zálivu: „Lidi ho tady měli rádi...“ Tak nějak je to i s mojí maminkou a s jejími žáky.

A co tvůj táta?

Táta byl a je ve většině ohledů protipól mé maminky. Zatímco ona vždycky patřila – doufám, že se nemýlím – do svého jičínského světa, který znala a ve kterém jí bylo dobře, velice reálného světa, táta měl od mládí, už od studií v Praze, sny, jež ten jičínský svět nějak přesahovaly. Byl a je dodnes nesmírně sečtělý, klasicky vzdělaný filolog, a zároveň výborný fotograf – jeho fotky mě vlastně provázely celý život. Nikdy nezapomenu na to, jak chystal proměnu koupelny v temnou komoru, na zvláštní vůni vývojky a ustalovače, na to, jak se v koupelně, v kuchyni i v obývacím pokoji sušily svitky vyvolaných filmů, na chvíle, kdy se bílý papír po ponoření do vývojky začal vybarvovat, na to, jak z něj postupně, někdy pomalu a někdy rychleji, vystupovaly siluety lidí či kontury vyfotografovaných věcí a krajin... Posedlost fotografováním jsem zdědil určitě po tátovi.

Samozřejmě, že bych o rodičích mohl mluvit ještě dlouho, o jejich vlivu, jež vnímám stále zřetelněji, o tom, jak bezstarostné a pohodové dětství jsem díky nim prožil, o své lásce a o své vděčnosti, o svém strachu o ně...

Jací byli tvoji prarodiče, s jakými pocity vzpomínáš na ně?

Děda z matčiny strany pocházel z Vršců, z vesnice nedaleko Kopidlna; babička byla také z venkova, z již zmíněného Hubálova, z malé vesničky pár kilometrů na východ od Jičína, kde

s dědou po svatbě žili a kde se jim v únoru 1940 narodila moje maminka. Dobře si vzpomínám na dědovo vyprávění o tehdejší velké zimě a o tom, jak se sousedy museli odhazovat sníh, aby se do stavení dostal „pan doktor z města“.

Když jsem byl kluk, žili prarodiče už v Jičíně, ve Fügnerově ulici, naproti městské knihovně, kam jsem to měl jenom pár kroků ze školky a pak i ze základní školy. Dědu si vybavuji z doby, kdy pracoval jako úředník na poště, babička byla v domácnosti, rodinnému rozpočtu ale přispívala jako švadlena. Oba pro mě byli, fakticky vzato, jedinými prarodiči, babička mě do jisté míry vychovávala; do školky jsem šel až poslední rok před nástupem na základní školu a do té doby jsem trávil dopoledne a rané odpoledne s ní, zatímco rodiče chodili do práce. Později, když už prarodiče nežili spolu, sice děda mě a moji sestru navštěvoval jen občas, ale přesto byl velmi důležitou součástí našeho dětského světa. Vzpomínám si, jak nám přivážel obrovské sladké větrníky nebo jak přijížděl na naši chalupu v Hubálově na veliké hlučné motorce, červené jarečky, a skoro vždycky mě na ní i svezl, k nedalekému lesu a zpátky, moc dobře si pamatuji, jak bývala rozpálená od slunce, na její koženou sedačku, na dědovy rukavice, velikou přilbu i na vůni benzínu a oleje...

Jaký vztah jsi měl s druhými prarodiči?

Prarodiče z otcovy strany jsem tak dobře neznal, příliš k nám nechodili a ani my jsme je často nenavštěvovali, náš vztah byl mnohem formálnější. Děda pracoval v jičínském ČSAD, babička v továrničce na výrobu umělých květín, alespoň myslím. Jinak, popravdě řečeno, nevím, co bych o nich řekl. Mám sice v paměti několik společných výletů s nimi, letní stanování v Českém ráji, příležitostná setkávání v Horní Branné, kde žil jejich druhý syn, tátův bratr Josef, kterého jsem měl jako kluk rád a který bohužel nedávno zemřel, aniž jsem se s ním stačil v posledních letech setkat, ale i tyhle vzpomínky se týkají spíše těch míst než přímo jich.

Nenapadlo tě někdy udělat si rodokmen své rodiny? A pokud ano, jak hluboko do historie ses dostal?

Martine, mě tohle nikdy moc nebralo a nejen to – známí i kamarádi, kteří se pídili po svých předcích ve snaze dodat si prostřednictvím starobylosti své rodiny na vážnosti, mi vždycky připadali trochu komičtí. Poté, co se nám narodil Martínek, mě to ale už několikrát napadlo, až jsem se musel sám sobě smát, takže nemohu vyloučit, že se do toho jednou pustím.

Když už jsi z Jičína, nemohu se tě zeptat, jestli jsi jako malý kluk jezdil do pověstného lesa Řáholce. I když s pohádkami o Rumcajsovi, Mance a Cipískovi jsi ještě vyrůstat nemohl, anebo ano?

Ale samozřejmě, že jsem vyrůstal s Rumcajsem, Mankou, Cipískem a také s jičínským knížepánem. Knižky Václava Čtvrťka, Radka Pilaře a Zdeňka Smetany jsou od mého dětství neodmyslitelné. Myslím, že jsem měl, jako v celém dosavadním životě, už tenkrát štěstí, protože kolik kluků a holčiček může prožívat televizní večerníčky v místech svého dětství? To bylo tak zvláštní a tak senzační! Jeden den večer jsem viděl Rumcajse v naší malé černobílé televizi, jak si vykračuje po jičínském náměstí, a druhý den ráno jsem si tam s babičkou nebo s maminkou vykračoval já sám. Ty pohádky jako by byly ze skutečného světa, Řáholec byl skutečný a pohádky z mechu a kapradí se přece nemohly odehrávat nikde jinde než v okolí mého rodného města. Nebyli to ale jen Rumcajs, Manka a Cipísek anebo, chceš-li, Křemílek a Vochomůrka; totéž platilo i o dalších Čtvrtkových postavičkách – u místního rybníku Kníže i u každého dalšího rybníku v Českém ráji, kde je jich požehnaně, jsem napjatě číhal na vodníky Volšovečka a Česílka, v zapadlých jičínských uličkách jsem se opatrně rozhlížel, zda někde nebude postávat obrovitý sládek Kule... S odstupem let musím říct, že to bylo idylické dětství, z dnešního pohledu, kdy žiju hektický život v Praze, skoro neuvěřitelné.

Jaký byl Jičín tvého dětství? Měl jsi hodně kamarádů, nebo ses raději ztrácel v knížkách?

Jičín mého dětství? Pamatuji si ho hlavně z tátových fotografií. Černobílé město. Ve srovnání s dneškem trošku pošmourné,

šedivé, maličko zašlé, typické české městečko s dvanácti, patnácti tisíci obyvateli na konci šedesátých let a v době normalizace... Tedy ne tak upravené a ne tak hezké, jako je dnes, ale jistojistě romantičtější a poetičtější než Jičín, do kterého se dnes z Prahy a z cest po světě pokaždé tak rád vracím.

Když se toulám se svou ženou Jičínem, který už i ona, „holka z Liberce“, ale s jičínskými kořeny – Blančín pradědeček byl významný jičínský lékař –, velmi dobře zná, vybavují se mi vzpomínky skoro pořád. Žiju s tím městem celé půlstoletí. Je do mě zažrané, mám ho pod kůží, znám ho důvěrně, mohu v něm chodit poslepu, cítím ho, staré uličky v centru města, podloubí na náměstí, dlažbu, kde duněly moje kroky, když jsem na poslední chvíli dobíhal – dost nerad, ale rodiče, hlavně táta, si to přáli – do houslí k panu učiteli Gajdošíkovi, pro něhož musely být hodiny se mnou, stejně jako pro jeho kolegy Picka a Bašuse, čiročirým utrpením, protože jsem byl všechno, jenom ne nadaný a pilný žák...

Jezdili jste s rodiči na výlety do okolí? Jaké to bylo – vyrůstat v Českém ráji, v jednom z nejkrásnějších koutů naší země?

Samozřejmě, že jsme jezdili na výlety, také proto mě nejen město samotné, ale i jeho okolí formovalo a utvářelo. Prachovské skály. Vysokánské pískovcové jehly. Hluboké prolákliny mezi nimi, takzvané „myší díry“. Lesy plné kapradin, celé oceány kapradí – vidíš, zase jsme u Václava Čtvrtka –, chladivý písek mezi skalami, vlhký po ránu a rozpálený horkem v letní podvečer, borovice, jimiž prosvítalo slunce. Tajuplná plastika připomínající totém u koupaliště Pelíšek uprostřed Skalního města, Turistická chata, zřícenina hradu Pařez a Trosky, majestátní Panna a Baba tyčící se k nebi, boží muka na všech cestách a cestičkách, jimiž je Český ráj protkaný, a konečně moje milované rybníky Krčák, Vidlák a Věžák v Podtroseckých údolích. Stanoval jsem tu jako malý kluk s rodiči a prarodiči z otcovy strany, jak jsem už říkal; že tu se mnou byli i děda s babičkou, vím jenom z fotografií, ale jako dnes si pamatuji vaření na ohni, v kotlíku, chození pro vodu k nedaleké studánce každé ráno, v poledne i večer, svítání a stmívání, skály padající z ohromné výšky přímo do vody... Možná si vzpomínáš, jak Jana Preissová

v televizním filmu *Jak dostat tatínka do polepšovny* vyběhne ráno z chalupy svého budoucího tchána, rozhrne houští a v tu chvíli se před ní otevře výhled na Věžák a skály nad ním a ona strne v úžasu nad tou krásou...

A bezprostřední okolí Jičína?

Měl jsem a stále mám rád hlavně Zebín, impozantní čedičový vrch s lomem, kam jsme jako kluci chodívali pálit čarodějnice, hned za Jičínem, ve směru na Valdice, s bílou kapličkou nahoře, kam vystoupat bylo v dětství velké dobrodružství, velký sportovní výkon, něco jako zdolat osmitisícovku... Na druhé straně, na jih od města, cestou na Kopidlno a na Poděbrady, poutala moji pozornost od malička zřícenina hradu Veliš, z níž se otvírá, podobně jako z Prachova, nejhezčí pohled na Jičín, nad nímž se navíc, při dobré viditelnosti, rýsují melancholické kopce Tábor, kam jsem jako kluk jezdil s rodiči na vyhlášenou pouť, Kumburk a Bradlec, a za nimi, na obzoru, i Krkonoše – Sněžka, Zlaté návrší, Černá hora... Nezapomenutelné scenerie, nezapomenutelné kulisy let mého dětství a dospívání. Ještě dnes, když cestou autem z Prahy do Jičína vyjedu nad Jičíněves a tenhle pohled se přede mnou otevře, chytne mě to pokaždé za srdce. Moje žena a moji kamarádi to vědí a pokaždé, když jsou v autě se mnou, si na to téma neodpustí nějakou „vtipnou“ poznámku; mně to ale nevadí, ve svém věku už si mohu dovolit být maličko sentimentální.

Když už jsi zmínil své přátele – jací byli tvoji první kamarádi?

Můj první kamarád, Jirka Lisý, bydlel v sousedním vchodu našeho domu. Byl o dva roky mladší než já a vychovávali ho děda s babičkou; jeho rodiče totiž pracovali přes týden v Praze. Jirkova maminka byla dětská lékařka, dnes je to stará paní profesorka naší univerzity, kterou čas od času potkávám, když večer odcházím z fakulty, zatímco ona směřuje na koncert do Rudolfiny; táta, který už zemřel, „docentoval“ na některé pražské vysoké škole, nevím už kde. Právě s Jirkou jsme v předškolním věku vytvořili nerozlučnou dvojici, pořád jsme byli spolu, dopoledne i odpoledne, o víkendech, jeho dědeček, pan Vynikal,

s námi chodil do kina a jezdil na výlety, často i s mojí babičkou. Vzpomínám si, jak jsme si hrávali u Vynikalů doma, jak jsme sledovali *Bellu a Sebastiana*... Dodnes mám knížku, kterou jsem od Jirky, vlastně spíš od paní profesorky, dostal k Vánocům, jmenovala se *Žlutý člun* a byl to příběh malého kluka odkudsi ze Středomoří. Nevím, proč mi zrovna tahle knížka utkvěla v paměti, snad proto, že to je letní příběh plný tepla, slunce a moře, které mám tak rád.

A co kamarádi ze základky? Pamatuješ si na ně?

Když jsem nastoupil do školky, v posledním předškolním roce, a hlavně do první třídy základní školy, všechno se změnilo. Mými kamarády se stali noví spolužáci – Pavel Babák, Pavel Křelina, Jirka Kozák, Jirka Komárek, Martin Kocourek zvaný Číča a další, všechno kluci z našeho sídliště, všichni ročník 1965 jako já nebo 1966, ráno společně do školy, odpoledne společně domů a hned ven, na hřiště, anebo do knihovny, každý týden jsme si alespoň jednou nesli plnou tašku knížek; četli jsme tenkrát velmi náruživě a povídali jsme si o tom, prožívali jsme ta napínavá literární dobrodružství tak říkajíc kolektivně.

Četba a láska ke knížkám mě sblížila i s jedním z mých celoživotních přátel, Tomášem Arndtem, Oswaldem, jak mu říkám. Došlo k tomu, myslím, v osmé třídě základní školy, přesně už ani nevím jak, ale literatura v tom hrála velmi důležitou roli. Byli jsme doslova posedlí Herculem Poirotem, kapitánem Hastingsem a hlavně „holmesianou“, Doyleovi hrdinové – Sherlock Holmes, doktor Watson, profesor Moriarty a jejich příběhy – nás fascinovali, stejně jako pozdně viktoriánský a eduardovský Londýn. Zoufale jsme toužili po tom, abychom se tam alespoň jednou v životě podívali, do domu v Baker Street 221B, kde naši hrdinové žili, ale to bylo pro dva kluky z Jičína v komunistickém Československu na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let minulého století vzdálené jako cesta na Měsíc; ani ve snu mě tehdy nenapadlo, že jednou budu znát britskou metropoli „jako své boty“ a že o ní se svými kolegy z univerzity napíšu kulturně-historického průvodce.

Tvoje přátelství s Oswaldem tedy neskončilo s přechodem na střední školu, ba ani s maturitou, jak to hodně často bývá...

Ne ne, přátelství, o němž mluvím, nám vydrželo po celá středoškolská a vysokoškolská studia, třebaže já jsem jezdil do Prahy a Oswald do Hradce Králové, a vlastně i potom, byť jsme měli období, kdy jsme se vídali méně. Dnes se setkáváme poměrně často a někdy přitom dojde i na vzpomínky, na už zmíněnou „holmesianu“, na to, jak fanaticky jsme v mládí sledovali sportovní výsledky, hlavně ty tenisové, a také Tour de France – oba jsme fandili Bernardu Hinaultovi –, na to, jak složité bylo sehnat v Jičíně *Československý sport*, zejména ten sobotní s přílohou *Volno*, sportovní týdeník *Stadión*, o slovenském *Štartu* nemluvě... Nakonec nám ty noviny a časopisy nechávala ve svém stánku na sídlišti „pod pultem“ dobromyslná paní Janovská, sousedka a kamarádka mojí babičky... Noviny a časopisy „z podpultu“, to dneska zní skoro jako historky z pravěku, že?

Tak trochu. Martine, se svým tehdejším nejlepším kamarádem ses sblížil prostřednictvím knížek. Žůstaňme u nich ještě chvíli. Co jsi nejvíce četl jako kluk? „Mayovky“? Anebo „foglarovky“?

Obojí – „májovky“ i „foglarovky“. Měl jsem sice i jiné literární hrdiny, ale přiznávám, že Vinnetou a Old Shatterhand byli dlouho nejzářivějšími „hvězdami“ mých dětských let. Souviselo to také s tím, že jsem jako kluk viděl na velkém plátně filmy s Pierrem Bricem a Lexem Barkerem: *Vinnetou*, *Vinnetou – rudý gentleman*, *Poklad na Stříbrném jezeře*, *Vinnetou – poslední výstřel*... Dnes jsou ty snímky úsměvné, jistě, ale pro osmiletého či deseti-letého kluka, který měl Mayovy příběhy podrobně načtené, byly dokonalé. O mnohém vypovídá to, že kdykoli jsme v posledních letech cestovali s rodiči mé ženy, Zuzanou a Ivošem, či s našimi přáteli, Jeromem a Martinou Soukupovými, v létě do Dalmácie, kterou máme moc rádi, pokaždé jsme se zastavili na Plitvických jezerech nebo v národním parku Krka, kde je Harald Reinl v šedesátých letech natáčel.

Ještě než se dostanu k Jaroslavu Foglarovi, který mě oslovil o něco později, musím zmínit i další autory a knížky, například Emilia Salgariho – *Černého korzára* a *Týgry z Mompracemu*.

A Julese Vernea, pochopitelně – *Dvacet tisíc mil pod mořem*, *Na kometě*, *Pět neděl v balónu* a *Tajuplný ostrov*; dodnes si vzpomínám i na stejnojmenný televizní seriál s nedávno zesnulým Omarem Sharifem v roli kapitána Nema... Rád bych připomněl i první knižní edici, kterou jsem opravdu miloval, legendární „KOD“, *Knihy odvahy a dobrodružství*, dnes ji tak trochu sbírám, některé kousky jsou krásné i po výtvarné stránce, například „ransomovky“, ilustrované Kamilem Lhotákem, na prvním místě *Holubí pošta*, i ty jsem doslova hltal, stejně jako později moje sestra a moje „americká“ neteř Barbora, i když to byla jiná vydání, ta z Albatrosu, s báječnými ilustracemi Jana Černého – *Boj o ostrov*, *Vlaštovky a Amazonky*, *Nechtěli jsme na moře*, *Žamrzlá loď kapitána Flinta*... Už od malička jsem měl rád i knížky Marka Twaina, příběhy Toma Sawyera a Huckleberryho Finna, už v dobách, kdy jsem ještě ani v náznaku netušil, jak velká je to literatura...

Knížky pro děti, pro dospívající kluky, to by bylo téma na delší povídání...

Samozřejmě. Když už se o tom bavíme, musím říct, že o tomhle tématu psal hezky třeba George Orwell, česky ten text vyšel v knížce *Uvnitř velryby a jiné eseje*, a také, třebaže docela jinak, Umberto Eco, v románu, který mám z jeho knih nejraději, ač nepatří k těm nejznámějším, a který často doporučuji studentům, když probíráme meziválečný svět. Jmenuje se *Tajemný plamen královny Loany*. Hlavní hrdina, vlastně sám Eco, v něm hledá ztracenou paměť mimo jiné právě prostřednictvím svých dětských knížek a časopisů, komiksů. Krásný román, jehož atmosféra se podobá té, jakou vykouznil Federico Fellini v *Amarcordu*; i téma je vlastně podobné – Itálie, onen „mediteránní svět“, jak říkával můj starý kolega a přítel, profesor Vladimír Nálevka, třicátá léta, dětství v době fašistické diktatury a specificky dětská reflexe té doby...

K dětství českých kluků patřil spíš již zmíněný Jaroslav Foglar, už jsem se na něj ptal. Abychom to nezamluvíli...

Jistě. „Foglarovky“ – které se vzhledem k tomu, že jejich autor byl u komunistů v nemilosti, v sedmdesátých letech jen

velmi těžko sháněly – to pro mě vždycky byli jednak Rychlé šípy, další z mých dětských hrdinů, zejména komiksové příběhy ilustrované Janem Fischerem a později Markem Čermákem, jednak největší možná česká romantika pro dospívající kluky – *Tajemná Řásnovka*, *Když duben přichází*, *Chata v Ježerní kotlině*, *Hoši od Bobří řeky*, *Pod junáckou vlajkou*, *Devadesátka pokračuje* a další. Snad nikdo neuměl tak jako Jaroslav Foglar vykreslit, zachytit tajuplnou, podmanivou atmosféru večerního velkoměsta, napjaté očekávání nějakého dobrodružství... Když jedu nebo jdu po Revoluční ulici v Praze, od řeky směrem k Náměstí republiky, občas mi v hlavě naskočí: „Aha – Rozdělovací třída...“ Stejně dobře dokázal Foglar popsat i junácké výlety, výpravy do přírody, táboření pod širým nebem.

O mém vztahu k Foglarovi svědčí také to, že když jsem se svým kamarádem Honzou Hálkem, který pracuje v Masarykově ústavu Akademie věd, čundroval před třemi lety Posázavím, a když jsme po několika dnech putování českou letní krajinou dorazili do Sluneční zátoky, kde jeho tatínek, bývalý ledečský starosta, odhaloval Foglarův pomník, bylo mi docela úzko u srdce... To už většina dnešních dětí nezná a je to, myslím, škoda...

Tomu naprosto rozumím. „Foglarovky“ byly ve své době neuvěřitelně populární. Proto také ovlivnily povahu a charakter mnoha kluků i holek. Jak to bylo v tvém případě?

V době, kdy jsem je četl, na mě měly veliký vliv. Vzpomínám si, jak jsme s kamarády toužili po tom mít svůj klub a hlavně klubovnu, podnikat výlety a výpravy do přírody, chtěli jsme žít „modrým životem“, plnit či lovit bobříky, chovat se slušně, pomáhat slabším, nemluvit sprostě... Určitě to znáš sám.

To víš, že jo. Právě proto jsem se na to ptal. Jako kluk jsem to prožíval podobně; dodnes si vzpomínám také na to, jak mě vždycky úplně nadchl objev nějakého skautského románu u dědy, v jihlavské knihovničce.

U mě to bylo podobné. Miloval jsem knížky, které jsem zdědil po tátovi a které jsem četl na naší chalupě v Hubálově – ze všeho nejvíc typicky prázdninový příběh *Srub nad řekou* Fran-

tiška Šuberta nebo dobrodružný román *Pod Chlumem*, jehož autora jsem už zapomněl –, knížku *S devatenáctkou do Bernu* Lubomíra Mana, kterou jsem dostal, nevím už kdy, k Vánocům, a samozřejmě příběhy malého Mikuláše, jeho „patálie“, či knížky Vojtěcha Steklače – celou „pekelnou třídu“, Bořík, Mirek, Čenda, Aleš a dokonce i protivný šplhoun Bohoušek byli moji kamarádi, stejně jako Žlutý Robert, inspektor Brouk a soukromý detektiv Maryska, všechny ty knížky skvěle ilustrované Vladimírem Renčínem a později Adolfem Bornem.

Které předměty tě bavily na základní škole? Vlastivěda, dějepis a asi i čeština, ne? A jací byli tvoji učitelé?

Máš pravdu, vlastivěda byla prima, ve třetí, čtvrté a páté třídě, dějepis od šesté, ale i zeměpis, ty hodiny mi vždycky voněly exotikou a dálkami. Vzpomněl jsem si na ně, stejně jako na cestopisy Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda, které jsem jako kluk rovněž četl, když jsme s Jeromem Soukupem před lety poprvé přistáli na letišti v kolumbijské Bogotě... Ale zpátky ke škole. Chodil jsem tenkrát na devítiletku v Husově ulici, na „hlavní třídě“, pouhých deset minut od domova, do solidní, na jičínské poměry skoro až majestátní stavby, kde studoval, jak se ředitelé a učitelé školy stále tak trochu chlubí, přijde-li na to řeč, třeba známý spisovatel Karel Václav Rais.

Pokud jde o kantory na prvním stupni základní školy, nejraději vzpomínám na pana učitele Kutka. Zčásti jistě proto, že to byl první muž, který nás, bohužel jenom rok, učil, což nám po několika více či méně hysterických učitelkách přišlo jako příjemná změna, ale hlavně proto, že to s námi tak říkajíc uměl, na rozdíl od svých kolegyní, jež nás v podstatě soustavně terorizovaly – z jejich věčného křiku jsem měl v první a druhé třídě čas od času těžké sny a mnozí moji spolužáci, jak jsme se po letech shodli, rovněž... Ještě k panu učiteli Kutkovi – myslím, že jsem se právě tehdy poprvé potkal s přirozenou kantorskou autoritou; Pavel Kutek na nás nemusel křičet ani nás nemusel řezat, stačilo, aby se významně podíval, a byl klid. Všichni jsme ho měli rádi, a když po roce ze školy odcházel, bylo nám po něm smutno; na „školu v přírodě“ na Svinčici, v Českém ráji, v Prachovských skalách, kde jsme s ním ve čtvrté